

Юрій Маркевич,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мови засобів масової інформації
Львівського національного університету імені Івана Франка
Христина Дацишин

ФЕМІНІТИВИ В СТАТТЯХ «СУСПІЛЬНОГО» НА СПОРТИВНУ ТЕМАТИКУ (2025)

Сучасна українська мова активно розвивається та зазнає значних трансформацій. Одним з прикладів таких змін є застосування гендерно чутливої мови, а саме: обґрунтоване збільшення використання фемінітивів, слів, які позначають осіб жіночої статі, і зменшення вживання маскулінів.

Дослідники наголошують на важливості аналізу та вживання фемінітивів. М. Брус зазначає: «Особливих і рекордних змін упродовж історії розвитку української мови зазнали найменування осіб жіночої статі. Завдяки цьому вони виокремилися на українському лексичному тлі з власною неповторною історією і становлять окрему підсистему слів» [1, с. 61]; Х. Дацишин стверджує: «Важливо наголосити, що соціальні ролі жінки насправді змінилися не останнім часом, але тепер про це почали більше говорити, наголошуючи на ролі мови у сприйнятті та відображенні різних соціальних явищ» [2, с. 188]; М. Чернявський запевняє, що гендерні мовні особливості були витіснені з української мови в 30-х роках XX століття під впливом російської, для якої є не таким властивим творення та вживання фемінітивів [5, с. 103]. Фемінітиви є однією з особливостей української мови, що відрізняє її від російської, але сутність проблеми полягає в тому, що під впливом радянської політики зближення російської та української мов їх витіснили. Нова редакція правопису 2019 року нормувала вживання слів жіночого роду на позначення професій і посад жінок [4, с. 39].

Іван Огієнко зауважує: «Преса – то головний двигун розвитку рідної мови» [3, с. 24]. Тепер ми сприймаємо слово «преса» в загальному значенні «медіа», та їхній вплив на мовний розвиток суспільства залишається таким самим. Тож і впровадження фемінітивів у мовлення людей теж значною мірою залежить від медіа.

Слід зазначити, що назви жіночого роду важливі й у спорті, адже жінки беруть участь у цій царині не менше за персон чоловічої статі, і фемінітиви допоможуть чітко передати стать особи. Наприклад, у реченні «Атлет здобув золоту медаль» зрозуміло, що мова вестиметься про чоловіка, а в реченні «Атлетка здобула золоту медаль» – про жінку.

Тому наша основна мета полягає в аналізі використання фемінітивів у публікаціях на спортивну тематику. Це дозволить оцінити, наскільки коректно відображено роль жінки в спорті.

Для аналізу ми обрали суспільного мовника «Суспільне», де є окрема рубрика, присвячена спорту. Проаналізувавши 30 матеріалів від лютого до початку квітня 2025 р., виявили 27 різних фемінітивів, які поділили на кілька основних груп, що допомагають зрозуміти, як саме застосовуються мовні форми в текстах журналістів чи журналісток:

1. Фемінітиви для назв професій за видом спорту: біатлоністка (*«28-річна біатлоністка збірної Чехії, яка провела свій дев'ятий сезон на рівні Кубка світу»*); метальниця молота (*«Метальниця молота Климець виступила на першому етапі Континентального туру»*); легкоатлетка (*«Американська легкоатлетка Клер Браянт виграла «золото» на своєму дебютному міжнародному старті»*); фігуристка (*«19-річна фігуристка виборола перше за 19 років «золото» для США у жіночому катанні на ЧС»*); футболістка (*«Футболістка відзначила: сподівається, що у майбутньому за подібні слова будуть ухвалюватися якісь міри»*); фристайлістка (*«Українська фристайлістка Катерина Коцар втретє у сезоні посіла місце у топ-10 Кубка світу з бігею»*); тенісистка (*«Про це польська тенісистка розповіла у дописі на своїй сторінці Instagram»*); стрибунка (*«Причина – проблеми з шиєю, з якими українська стрибунка у воду виступала і в Гвадалахарі.»*); спортсменка (*«В Узбекистані спортсменка стала чемпіонкою світу-2024 у каное-одиночці на дистанції 500 метрів»*).

2. Фемінітиви для позначення певного статусу: представниця (*«Дебютне «золото» світової першості забрала представниця США Кайла Кун, яка стала єдиною лижною акробаткою, яка набрала понад 100 балів»*); призерка (*«Срібна призерка спринту Кубка IBU в Кенморі провела 10 сезонів на рівні Кубка світу»*); чемпіонка (*«Людмила Лузан – триразова чемпіонка Європи (2021-2022) з веслування на каное»*); учасниця (*«Вона — наймолодша учасниця національної жіночої збірної України»*); віцечемпіонка (*«Віцечемпіонка світу з біатлону вибула зі складу Швеції на заключний етап Кубка світу в Голменколлені»*); суперниця (*«За цей час українка вибила 11 ейсів (суперниця – жодного) та відіграла чотири брейкпойнти, а також*

мала вищий показник першої подачі (59 %)»); легіонерка («Також поза списком опинилась ще одна легіонерка, півзахисниця словенського «Мура», Яна Малахова, яка провела обидві гри першого «вікна» турніру на лаві запасних»); гравчиня («Нині Тетяна – гравчиня київської команди «Буревій» і готується до Чемпіонату України»); лідерка («Після цього лідерка світового рейтингу виконала дві технічно невдалі спроби, ще три – пропустила»).

3. Фемінітиви для позначення ролі в певному виді спорту: захисниця («Із заявки «синь-жовтих» вибула захисниця турецького «Фомгета» Яна Деркач»); півзахисниця («У жіночому чемпіонаті Мексики з футболу було забито дивогол. Його авторкою стала півзахисниця «Тігрес» Лізбет Овалле»); нападниця («Нападниця нависла у карний майданчик, де головою відправила м'яч у ворота Яна Котик»); воротарка («Воротарка збірної України Катерина Боклач стала гравчинєю французького «Нанту»).

4. Фемінітиви для позначення національності: українка («За виступ на американському турніру українка заробила 103.225 тисячі доларів»); словенка («У підсумку словенка посіла перше місце, заробивши 302.8 бала»); швейцарка («Натомість у фіналі швейцарка переписала історію, діставшись фінішу за 7.67 секунди»); філіппінка («Філіппінка у підсумку реалізувала третій із них та відновила паритет за партіями»); американка («Першу партію американка виграла після 29 хвилин на корті»).

Згідно з Правописом 2019 року для творення фемінітивів можна використовувати суфікси -к-, -иц-, -ин- та -ес- [4, с. 39]. Серед вищевказаних прикладів фемінітивів на позначення жінок у спорті ми виявили 27 різних слів на позначення жінок у спорті: 19 слів із суфіксом -к- (70,37 %), 7 слів – із -иц- (25,93 %), 1 слово – із -ин- (3,7 і з -ес- немає жодного слова (0 %). Це свідчить про те, що в цій сфері найпродуктивнішим є суфікс -к-.

Слід звернути увагу на те, що, маючи на увазі дует жінки і чоловіка, вживають, наприклад, слово «фігуристи», що є одночасно і універсалізмом, і маскулінітивом. Та в таких випадках можна було б використати більш точні назви, такі як: «фігурист і фігуристка» чи «фігуристи і фігуристки», якщо є більше ніж дві особи. Замість використаного в одній із публікацій вислову «Україну на старті змагань у Люцерні представили вісім спортсменів: по чотири жінки та чоловіка» (мову оригіналу збережено – Ю.М.; 25 березня 2025 р.; URL: <https://suspilne.media/sport/979379-ulia-dzima-ta-denis-nasiko-finisovali-u-top-15-persih-gonok-vsesvitnih-vijskovih-zimovih-igor-2025/>), доречніше було б ужити «чотири спортсмени і чотири спортсменки». Незважаючи на те, що фемінітиви в однині масово поширюються, слова в

множині, які поєднують осіб як і жіночої, так і чоловічої статі, переважно залишаються у формі універсалізмів.

Отже, «Суспільне» в однині завжди вживає форму жіночого роду, якщо слово стосується жінки, але, коли пишуть в множині, то використовують, наприклад, не «спортсмени і спортсменки», а просто «спортсмени». Журналістам варто враховувати всі можливості мови для забезпечення точності відтворення фактів та дотримання засад гендерної чутливості.

Список використаної літератури

1. Брус М. Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій. Вісник Львів. ун-ту. 2009. С. 61–68.
2. Дацишин Х. Новітні фемінітиви в сучасних українських медіатекстах. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*, серія «Журналістські науки», Випуск 4, 2020. С. 183–191.
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Ярославів Вал. 2014. 56 с.
4. Український правопис. Київ: Наукова думка. 2019. 393 с.
5. Чернявський М. Фемінітиви: данина моді чи вимога часу. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти «Молодь – аграрній науці і виробництву»*. 2022. С. 103–106.